

usprotivili hrvatskoj nezavisnosti. Ustaše su 1941. ubili oko 450 Srba u Prkosu, a 1992. Srbi iz Krajine zapalili su Banski Kovačevac.

Hrvatska: Izazov granica polivalentna je knjiga. Katkad djeluje kao “znanstveni turistički vodič” koji opisuje prirodne ljepote, osobne doživljaje, odnos prema sportu i nogometnoj reprezentaciji, a s druge strane na čitak, jasan i jednostavan način prenosi ozbiljne političke ideje i promišljanja. To je njena najveća snaga jer je kratka, ali sveobuhvatna. Ovo je vrlo korisna knjiga za one koji ne znaju ništa o Hrvatskoj ili počinju istraživački rad jer može potaknuti na nova razmišljanja i odvesti u istraživa- nje neočekivanog polja.

Juraj Sotošek-Rihtarec
Sveučilište Paris-Sorbonne

Prikaz

Radule Knežević
Sloboda i vladavina
– Francuska politička teorija
od Montesquieua do Derride

Politička kultura, Zagreb, 2014, 206 str.

Pitanje slobode i vladavine, njihova određenja, relacije i konstitucije pitanje je na koje često nailazimo u cijeloj povijesti političke misli. Upravo tom opsežnom temom bavi se politolog Radule Knežević u svojoj knjizi *Sloboda i vladavina* objavlje- noj 2014. godine u izdanju Političke kultu-

re u Zagrebu. Spomenuta tema se u knjizi obrađuje u četiri poglavlja, koja predstav- ljaju četiri koraka u povijesti francuske političke teorije, obuhvaćajući autore od Montesquieua do Derride.

Prvo poglavlje knjige Knežević zapo- činje s Montesquieuom, koji suprotnost između slobode i vladavine određuje kao veliku temu svoga opusa, a pritom je nje- govo polazište vlast koja ugrožava slobodu. Montesquieu se ne pita o porijeklu vla- sti, već o njezinim posljedicama. Također, njegovo se razumijevanje slobode ne svodi samo na njezin odnos prema poretku, već obuhvaća i njezin odnos prema građani- nu. U prvom slučaju sloboda se iskazuje u trodiobi vlasti, a u drugom se njezine di- menzije iskazuju u sigurnosti, odnosno u “uvjerenju čovjeka u pogledu vlastite si- gurnosti”.

Knežević pojam slobode dalje obrađuje kroz Constantovo suprotstavljanje slobode u antici i slobode u moderni, pri čemu je antički svijet imao radikalno drugačiju koncepciju slobode. Ona je u antici znači- la pravo glasa u kolektivnom odlučivanju, dok za modernog čovjeka označava sferu zaštićenu od uplitanja ili neovisnost uz vladavinu zakona. Sloboda kakvu nalazi- mo i u jednoj i u drugoj epohi donosi svoje prednosti i nedostatke, pa je cijena slobodi djelovanja koju su uživali stari bila manjak prava i uživanja slobode pojedinaca, dok se moderan čovjek zaokupljen uživanjem u svojim posebnim interesima i osobnoj neovisnosti na taj način odriče prava na udio u političkoj vlasti.

U trećem dijelu prvog poglavlja Kneže- vić nam predstavlja tu temu kroz Tocque- villeova putovanja u prostor (Sjedinjene Američke Države) i u vrijeme (povijest Europe). Glavni njegovi zaključci odno-

se se na to da Europa i Amerika jednako sudjeluju u svjetskom historijskom trendu k "jednakosti", no prostorna udaljenost tih dvaju kontinenata ujedno je i razdaljina u svjetskoj povijesti. U doba kada Tocqueville piše svoja djela Amerika je već dostigla "demokratsko doba", dok Europi tek predstoji prijelaz. Također, proboj slobode i trajnost demokracije bitno je lakše bilo ostvariti u Americi s obzirom na njezinu historijsku neopterećenost, dok je Europa u to doba bila u poziciji onoga koji kasni, onoga koji tek treba razviti revoluciju svijesti i običaja, što katkad dovodi i do nastanka nove despocije.

U drugom poglavlju Knežević nas uvodi u doba Francuske revolucije i autorâ koji u njoj vide priliku za potpuni prekid sa starim te uspostavljanje novog društva slobode i pravедnosti. Različiti autori, mahom začetnici socijalizma, imaju različita mišljenja o nastavku zbivanja nakon Francuske revolucije. Tako Babeuf, upoznat s nedaćama francuskih seljaka i siromaha, suštinu nove revolucije, mnogo veće i dostojanstvenije od Francuske, vidi u borbi socijalno antagonističkih klasa. Pitanje vlasništva za njega postaje ključna karika zato što jednakost ne shvaća samo kao jednakost pred zakonom, već i kao jednakost materijalnih životnih uvjeta. Vlasništvo je prilika da se osigura sloboda svim pripadnicima društva, jer način na koji je privatno vlasništvo uređeno takav je da osigurava slobodu i sigurnost manjini, dok su pripadnici većine društva u položaju njihovih sluga. Obrazovanje je jedna od ključnih karika u tom procesu jer ono omogućava svakom čovjeku da se integrira u zajednicu kao slobodan i ravnopravan pripadnik.

I kod sljedećeg autora, Blanquija, Marxova prethodnika, neznanje, odnosno

nedostatak znanja kod proletarijata ono je što ga čini podanikom. Proletarijat ne zna uzrok svojih nedaća i zato je zadaća buržoaske inteligencije da ga osvijesti i povede u borbu upravo protiv same buržoazije. Revolucija je za Blanquija razaranje države kakva ona jest – volja i moć najjačih izražena u zakonima. Prema tome, prije nego se krene u izgradnju novog društva proletarijat mora osvojiti vlast i konstituirati je kao diktaturu naroda, tj. nasilje da bi se uništilo staro nasilje. Tu vidimo kako je za njega u tom procesu država narod u akciji za slobodu.

Metodologijsko polazište "oca anarhizma" Proudhona jest njegova ocjena Francuske revolucije da se zaustavila pred socijalnim pitanjem te time to ključno pitanje 19. stoljeća ostavila neriješenim. Za Proudhona politika je "znanost o slobodi" i umijeće stvaranja reda u društvu. Sloboda koju on zagovara najbliža je Kantovoj "slobodi od" vanjskih prepreka, prisila i svih ostalih oblika autoriteta, i otuda proizlazi njegova kritika pravne slobode koja, prenesena na politiku, dovodi do pozicije građanina nasuprot državi. Ta njegova kritika države, izvedena iz perspektive slobodnog pojedinca i društva a iskazana kao negacija postojećeg državnog sistema u cjelini, te zagovor nove konstitucije na osnovama zbiljske demokracije ili federalizma, završna je točka njegove kritike politike ili države koju je iznjedrila Francuska revolucija. Još jedna bitna točka njegove misli jest stajalište o "ljudskoj ideji ugovora", uz koju "svatko se može dogovarati sa svakim i sa svima, što je izraz najvećeg jamstva osobne slobode".

Treće poglavlje knjige Knežević je posvetio totalitarizmu – političkoj pojavi 20. stoljeća, pri čemu je obrađuje kroz četiri

autora: Camusa, Arona, Leforta i Brune-teaua. Začetak totalitarnosti A. Camus vidi u samoj revoluciji, i to napose u revoluciji 20. stoljeća. On odbacuje "apsolutnu revoluciju" smatrajući da je "svaki ljudski pothvat relativan", te time negira komunističku apsolutizaciju povijesti i postavku da "neki teorijski konstruiran veliki cilj opravdava posezanja za svim mogućim sredstvima". Drugi važan problem Camusove kritike totalitarizma jest pitanje slobode i pravde. Sloboda je za njega "jedina neprolazna vrijednost povijesti", pri čemu ističe slobodu pojedinca, no pokazuje kako mistifikacija pravde kakvu promiču pseudorevolucije iskazane u "imperijalizmu pravde" i "cezarističkom socijalizmu" dovodi do upravo suprotnog – ljude navodi na prihvaćanje nepravde, laži i zločina u totalnoj državi te time ubija svaku slobodu.

Aron poima totalitarizam kao ideologiju koja se otjelotvorila u društvenom životu, zagovarajući radikalnu promjenu ne samo društva već i same prirode čovjeka. Toj političkoj posljedici on daje naziv "ideokracija", a srž takvog režima kao što je bio staljinistički totalitarizam činila je kombinacija birokratskog apsolutizma i revolucionarne volje. Sredstva za akciju kojima nijedan stari despotizam nije raspolagao, kao i monopol nad sredstvima za uvjeravanje i nove tehnike psihološkog djelovanja, ono je što je tome režimu omogućilo takvu snagu.

Aronov učenik Lefort također nastavlja proučavati fenomen totalitarizma, pri čemu odbacuje mogućnost bilo kakve usporedbe toga fenomena s oblicima vlasti kakve smo nalazili u prošlosti. Lefortove analize pokazuju da je totalitarizam onaj tip poretka koji ukida političko kao takvo i čijoj vlasti su podređene sve ustanove i

sve moguće veze između skupina i između pojedinaca.

Zadnje poglavlje knjige bavi se idejom postmodernosti i započinje s J. F. Lyotardom koji je dao velik doprinos postmoderne mišljenju. Pojam postmoderne prije svega označava polaganu, sistematsku promjenu i kulturnu transformaciju cjelokupne zapadne civilizacije, a jednu od ključnih odrednica Lyotard vidi u raskolu. To je pojam koji označava suprotstavljenost cjelini, odnosno jedinstvu koje ovdje označava formu znanja koje je nastajalo pozivanjem na velike metapripovijesti. Filozofska politika koju zagovara Lyotard obrana je ljudskog dostojanstva i izbjegavanje nepravde. Za njega je pokušaj da se ideja pravde konceptualizira i ozbilji duboko nepravedan i svaki takav pokušaj nužno završava u nekom vidu totalitarizma. Koncept pravde nije konačan pojam do kojeg se može doći nekim oblikom vladavine. To nije zadatak politike; njezin zadatak je vječna težnja k pravdi jer "nema nikakve politike ako nema sumnji u postojeće institucije; ako nema projekata da se oni poboljšaju, da se učine pravednijima".

Još jedno veliko ime teorijske i političke kulture doba koje nam Knežević predstavlja jest M. Foucault, čija važnost za političku teoriju leži u ideji slobode koja uključuje kritički etos i estetizaciju sopstva. On upućuje na to da se sloboda više ne može ograničavati racionalnim apsolutima i univerzalnim moralnim kategorijama te smatra da je suvremena politička teorija još uvijek opsjednuta idejama suverenosti i osobama vladara. Foucault uvodi pojam governmentaliteta kao izvora individualizma u Europi, a pojam demokracije problematizira polazeći zajedno s Kantom od nove definicije moderne filozofije kao

one koja prihvaća misliti, ne polazeći od razmišljanja o svojoj povijesti već o sadašnjosti.

Za kraj Knežević obrađuje ikonu post-modernog mišljenja J. Derridu, koji iskustva slobode i jednakosti traži izvan prava, jer zakoni sadrže trag pravde, zasnovani su na autoritetu, te ovise o nasilju. Demokraciju Derrida odbija jednačiti s režimom te drži da ona predstavlja permanentno preformativno djelovanje za zbiljsku slobodu, pravdu i jednakost, a ne stanje neke konkretne države. Ono na čemu Derrida inzistira jest apsolutna pojedinačnost koja predstavlja jednakost prava zasnovanog na apsolutnoj jedinstvenosti. To podrazumijeva oslobađanje od svih isključujućih mitova zajednice i nastanak spremnosti da se i onaj koji ne podliježe vladajućim obrascima identifikacije i legitimacije bezuvjetno prihvati kao jednak.

Za kraj može se konstatirati da je knjiga *Sloboda i vladavina* s pregledom razvoja ključnih pojmova kroz različite autore i različita povijesna razdoblja izvrstan prikaz teme kojom se autor odlučio baviti. Osim naglaska na naslovnim pojmovima Knežević nam obradom različitih mislilaca omogućava da steknemo uvid u razvoj političke misli kroz razdoblja i tako dobijemo preglednu sliku francuske političke teorije. Osim cjelokupne slike koju nam autor pruža također dobivamo uvid u političke teorije svakog pojedinog obrađenog mislioca te time ova knjiga uvelike može poslužiti svim zainteresiranima za ovu temu kao i za obrađene političke teoretičare.

Andrea Žic
Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Prikaz

Jean Picq
**Povijest države u Europi:
vlast, pravda i pravo od
srednjega vijeka do naših dana**

Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2014,
596 str.

Jean Picq, profesor na pariškom Institutu političkih znanosti (*Sciences Po*), na temelju svojih predavanja studentima odvažio se napisati jedno opsežno i značajno djelo o povijesti države u Europi. Stoga je knjiga koncipirana kao udžbenik s mnoštvom razjašnjavajućih digresija o važnim ličnostima (vladari, filozofi, pravnici...) ili pak o ključnim političkim događajima koji se spominju u glavnom tekstu. Čitajući ovu knjigu, uvidamo kako se primarno radi o pravnoj povijesti države ocrtanoj nizom pravno-političkih akata navedenih i objašnjenih u tekstu. Međutim, širim opisima konteksta političkih događaja, čiji rezultati su upravo ti pravno-politički akti, dobiva se dublji i kvalitetniji uvid. Također, referirajući se na široku paletu autora od Machiavellija i Bodina preko Hobbesa, Carla Schmitta i Hanne Arendt do Jürgena Habermasa i Michela Foucaulta, autor se predstavlja i kao vrsni poznavatelj političko-teorijske misli koja nadopunjuje pravno-povijesni pristup.

Knjiga je podijeljena na šest dijelova čiji redosljed ocrtava glavne momente u povijesti razvoja države kao ideje, ali i kao institucije u Europi. Neka poglavlja posve-